

Izvorni znanstveni članak

PROMJENE STOPE PDV-A I POKAZATELJI PROFITABILNOSTI U UGOSTITELJSTVU

Marica Klarić Pisačić, mag. oec, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Regionalni ured
Split

Bihačka 2c, 21 000 Split, Hrvatska
Telefon: +385 21 310 582, e-mail: maricaklaric@yahoo.com

mr. sc. Narcisa Manojlović, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu
politiku

Trg Nevenke Topalušić 1, 10000 Zagreb, Hrvatska
Telefon: +385 1 555 7197, e-mail: narcisa.manojlovic@zg.t-com.hr

Matija Pisačić, mag. oec, Ministarstvo financija, Carinska uprava Split

Zrinsko Frankopanska 60, 21000 Split, Hrvatska
Telefon: +385 21 342 158, e-mail: mpisacic@gmail.com

SAŽETAK

Od 1. siječnja 2017. godine, kao dio porezne reforme, izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost (PDV) povećana je stopa PDV-a u ugostiteljskoj djelatnosti, u dijelu koji se odnosi na pripremu i usluživanje hrane i pića u ugostiteljskim objektima, s 13% na 25%. Argumenti Ministarstva financija i dijela stručnjaka su da prethodno sniženje stope PDV-a iz niza razloga nije ostvarilo očekivane učinke ni u samoj ugostiteljskoj djelatnosti, a narušilo je porezne prihode. Dio stručnjaka, a naravno i ugostiteljski poduzetnici, suprotstavlja se povećanju stope PDV-a brojnim argumentima, ističući da selektivne stope opravdano postoje u mnogim europskim i osobito u konkurentskim turističkim zemljama. Oni upozoravaju na ugrožavanje poduzetničke djelatnosti u ugostiteljstvu i posljedično propadanje lokala, smanjeno investiranje i otpuštanje radnika, umjesto da se poreznim sustavom osiguraju stabilno okruženje i održivo poduzetništvo. Sagledavanje učinaka netom uvedenog povećanja stope PDV-a zahtijevat će određeno vrijeme, zbog čega smo u ovom radu analizirali obrnutu situaciju, kad je izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost stopa PDV-a bila snižena te je, u usporedbi s 25% u 2012. godini, u 2013. iznosila 10%, odnosno 13% u 2014. godini. Na reprezentativnom uzorku malih i srednjih poduzetnika – ugostiteljskih subjekata obveznika javne objave u kategoriji NKD 56 – Djelatnost pripreme i usluživanja hrane i pića, istražili smo je li pad stopa PDV-a u navedenom razdoblju bio praćen porastom izabranih pokazatelja profitabilnosti. T-testom utvrđene su statistički značajne razlike u pojedinim prosječnim pokazateljima profitabilnosti u usporednim godištim.

2013. godine i 2012.-2014. godine. Premda su na rezultate, uz sniženje stope PDV-a, mogli djelovati i brojni drugi razlozi (postupni oporavak gospodarstva, rast osobne potrošnje, rast dolazaka inozemnih gostiju itd.), nalazi upućuju da je niža stopa PDV-a bila praćena višom razinom profitabilnosti.

Ključne riječi: porez na dodanu vrijednost; snižena stopa; ugostiteljska djelatnost; profitabilnost

1. UVOD

Otkako je, kao dio porezne reforme, izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost (PDV) od 1. siječnja 2017. godine („Narodne novine“, 115/16) povećana stopa PDV-a na pripremu i usluživanje hrane i pića u ugostiteljskim objektima s 13% na 25%, ugostitelji, njihove udruge i komore, ali i brojni stručnjaci upozoravaju na ugrožavanje konkurentnosti i održivog poduzetništva u hrvatskom ugostiteljstvu, dok dio stručnjaka podržava zakonodavca bilo iznoseći suprotstavljene argumente, bilo ističući važnost prihoda od PDV-a u ukupnoj strukturi poreznih prihoda.

1.1. PDV u Republici Hrvatskoj

PDV je u Republici Hrvatskoj uveden 1995. godine Zakonom o porezu na dodanu vrijednost („Narodne novine“, br. 47/95) kojim je određena jedinstvena standardna stopa od 22% za sva dobra i usluge, što se počelo primjenjivati s vremenskim odmakom, od 1. siječnja 1998. godine. PDV je neizravan državni porez koji se zasniva na načelu odredišta, potrošnog je tipa, a pri obračunu se primjenjuje kreditna metoda. To je porez na promet koji se obračunava u svakoj fazi proizvodno-prodajnog ciklusa, ali ne na cjelokupnu vrijednost proizvodnje nego samo na iznos dodane vrijednosti stvorene u određenoj fazi (Kuliš, 2007b).

PDV je najizdašniji porezni prihod s najširim krugom poreznih obveznika (Šimović i Deškar-Škrbić, 2016). Prihodi od PDV-a prelaze polovicu poreznih prihoda konsolidirane opće države, bez doprinosa za socijalno osiguranje (Jelčić i Bejaković, 2012), a udio prihoda od PDV-a u ukupnom bruto domaćem proizvodu (BDP) kretao se od 11,57% u 2010. do 13,04% u 2015. godini (Ministarstvo financija, Godišnja izvješća 2010. – 2015.)

1.2. Promjene opće stope PDV-a

Od njegovog uvođenja do danas uslijedile su brojne zakonske izmjene, uključujući i porast opće stope PDV-a u nastojanju da se povećaju proračunski prihodi. Tako je opća stopa PDV-a bila povećana na 23% izmjenama i dopunama Zakona od 1. kolovoza 2009. („Narodne novine“, br. 94/09), te na 25% izmjenama i dopunama Zakona iz 2012. godine („Narodne novine“, br. 22/12). U međuvremenu je donesen novi Zakon o porezu na dodanu vrijednost („Narodne novine“, 73/13) kojim je također utvrđena stopa od 25%, što je i danas na snazi, a čime Hrvatska, uz Mađarsku koja ima 27% te Dansku i Švedsku koje kao i Hrvatska imaju 25%, spada među zemlje s najvećom stopom PDV-a u Europskoj uniji (European Commission, 2017).

1.3. Nulte i snižene stope PDV-a

Uvođenjem nultih i sniženih stopa PDV-a paralelno se željelo utjecati na smanjivanje cijena određenih proizvoda, odnosno potaknuti pojedine dijelove gospodarstva, u

čemu je bilo više ili manje uspjeha (Klarić i Mladineo, 2017). Nedugo nakon uvođenja jednostopnog sustava PDV-a, već je 1999. godine izmjenama i dopunama Zakona („Narodne novine“, 105/99) uvedena nulta stopa na čitav niz dobara i usluga, pretežno socijalnog karaktera, a 2006. godine („Narodne novine“, 90/05) uvedena je snižena stopa od 10%, da bi se obuhvat dobara i usluga na koje se primjenjuje snižena stopa postupno proširivao, uključivši dijelom i ugostiteljsku djelatnost.

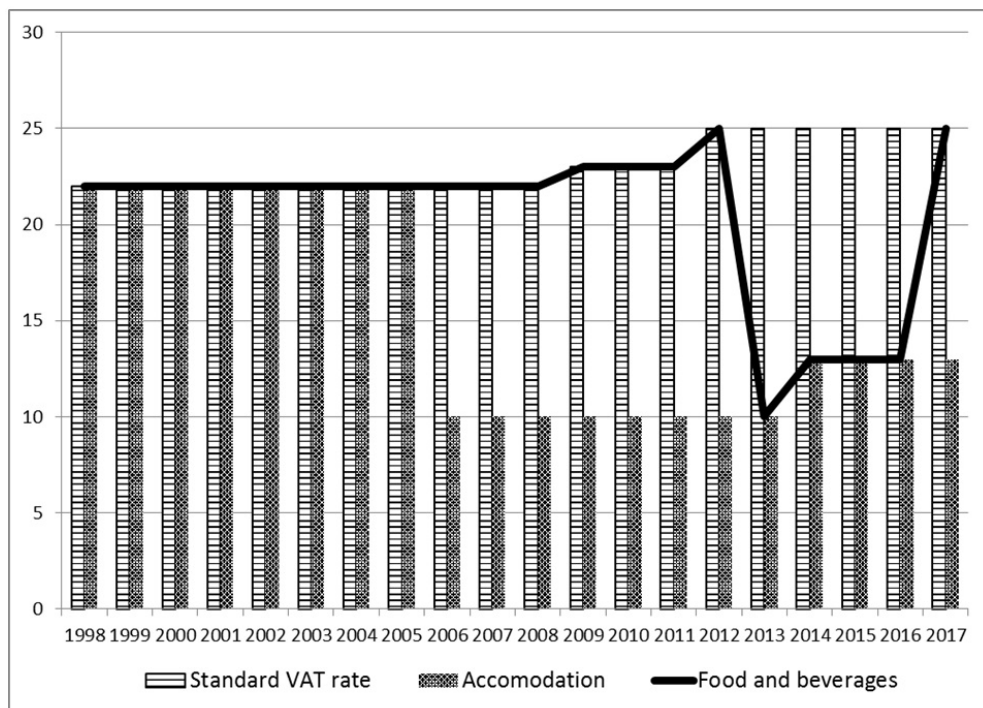
1.4. Stope PDV-a u ugostiteljstvu

Ugostiteljska djelatnost je Zakonom o ugostiteljskoj djelatnosti („Narodne novine“, br. 85/15. i 121/16.) definirana kao: pripremanje i usluživanje jela, pića i napitaka i pružanje usluga smještaja; pripremanje jela, pića i napitaka za potrošnju na drugom mjestu sa ili bez usluživanja (u prijevoznom sredstvu, na priredbama i slično); te opskrba tim jelima, pićima i napitcima (catering).

Snižena stopa PDV-a od 10% se od 1. siječnja 2006., između ostalog, primjenjuje na oporezivanje usluga smještaja u komercijalnim ugostiteljskim objektima. Od 1. siječnja 2013. godine („Narodne novine“, 22/12) snižena stopa PDV-a od 10% odnosila se, osim na pružanje usluge smještaja, i na pružene ugostiteljske usluge u svim vrstama ugostiteljskih objekata neovisno o tome je li riječ o restoranu, kafiću ili drugoj vrsti ugostiteljskog objekta. Uz obrazloženje da su očekivani rezultati izostali (osnaživanje konkurentnosti hrvatskog turizma, povećanje investicija i novog zapošljavanja, a posljedično i rast cjelokupnog gospodarstva te uvećanje proračunskih prihoda), nakon samo godinu dana njezine primjene, ta je stopa izmjenama i dopunama novog Zakona o porezu na dodanu vrijednost („Narodne novine“, 99/13 i 148/13) od 1. siječnja 2014. godine ponovo povećana na 13% u sklopu tadašnjeg općeg povećanja međustopa PDV-a, ali je i dalje ostala važiti i za smještaj i za ugostiteljske usluge pripremanja i usluživanja hrane i pića („Narodne novine“, 148/13).

Uz veliko negodovanje ugostitelja, zadnjim izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost („Narodne novine“, 115/16), s primjenom od 1. siječnja 2017. godine, ukinuta je snižena stopa od 13% na navedene ugostiteljske usluge na koje se po novome primjenjuje opća stopa PDV-a od 25%, uz izuzetak ugostiteljskih usluga smještaja ili smještaja s doručkom, polupansiona ili punog pansiona u hotelima ili objektima slične namjene, uključujući smještaj za vrijeme odmora, iznajmljivanje prostora u kampovima za odmor ili u mjestima određenima za kampiranje te smještaj u plovnim objektima nautičkog turizma, gdje ostaje stopa PDV-a od 13%, ali samo za točno nabrojene usluge koje su propisana iznimka, dok se na sve ostale usluge prehrane te na pripremanje i usluživanje pića i napitaka primjenjuje stopa PDV-a od 25%.

Slika 1. Promjene opće stope PDV-a te stope PDV-a na ugostiteljske usluge smještaja i pripremanja i usluživanja hrane i pića, 1998. – 2017.

Izvor: Klarić Pisačić i Mladineo, 2017. (prema odredbama Zakona o porezu na dodanu vrijednost)

1.5. Usporedba s konkurentskim zemljama

Time Hrvatska, osim što u usporedbi s konkurentskim turističkim zemljama Mediterana ima višu opću stopu PDV-a (European Commission, 2017), nije u nimalo povoljnom položaju u odnosu na konkurenciju ni po stopi PDV-a u ugostiteljstvu.

Za razliku od hotelskog smještaja za koji većina europskih zemalja propisuje sniženu stopu PDV-a (najnižu Portugal, od 6%, a najvišu Mađarska, od 18%), stope PDV-a u ugostiteljstvu (*restorani i catering*) znatno više variraju. Situacija slična Hrvatskoj, u kojoj je najnovijim zakonskim promjenama stopa PDV-a u ugostiteljstvu izjednačena s općom stopom PDV-a od 25%, postoji samo u Grčkoj (24%) i na Malti (18%), dok je u ostalim konkurentskim europskim i mediteranskim zemljama stopa PDV-a u ugostiteljstvu znatno niža. U razvijenim turističkim zemljama, kao što su primjerice Španjolska, Italija i Francuska, stopa PDV-a u ugostiteljstvu iznosi 10%, što u usporedbi s 25% u Hrvatskoj čini značajnu razliku. Doduše, pojedine zemlje razlikuju restorane od barova i kafića pa se primjerice u Sloveniji, Austriji i Mađarskoj snižena stopa odnosi samo na restorane, dok neke zemlje sniženom stopom u ugostiteljstvu uz restorane obuhvaćaju i kafiće i barove, ali ne i noćne klubove, što je slučaj u Italiji,

Cipru i Portugalu, ili se pak u pojedinim zemljama snižene stope u ugostiteljstvu ne odnose na usluge točenja žestokih pića i alkohola. Bez obzira na te specifičnosti, promatrajući turistički konkurentne zemlje i ostale europske države, nova promjena PDV-a svrstava Hrvatsku među zemlje s najvišom stopom PDV-a u ugostiteljstvu u Europskoj uniji.

Ugostitelji i dio stručnjaka upozoravaju da te razlike stavljaju naš ugostiteljski sektor u nezavidan položaj, osobito kad se radi o našim direktnim turističkim konkurentima.

1.6. Pokazatelji profitabilnosti

Analiza profitabilnosti poslovanja poduzeća svrstava se u najvažnije dijelove financijske analize, mjereći sposobnost poduzeća da ostvari određenu razinu dobiti u odnosu prema imovini ili kapitalu.

Prinos imovine (eng. *Return on assets*, ROA) pokazatelj je profitabilnosti imovine koji u omjer stavlja neto dobit i ukupnu imovinu poduzeća ($ROA = \text{neto dobit} / \text{imovina}$). Prinos na imovinu bitno će se razlikovati ovisno o industriji ili djelatnosti u kojoj poduzeće posluje i kao takav je vrlo koristan indikator pri usporedbi poduzeća iz iste industrije odnosno djelatnosti. Poduzeća koja zahtijevaju velika ulaganja u imovinu u pravilu će imati nizak prinos na imovinu, posebice ako postoje visoki troškovi održavanja te iste imovine, dok će poduzeća s malim ulaganjima u imovinu u pravilu imati veći prinos na imovinu. Smatra se da se vrijednosti pokazatelja ispod 5% odnose na poduzeća kod kojih su velika ulaganja u imovinu, dok vrijednosti iznad 20% označavaju poduzeća kod kojih su niska ulaganja u imovinu (Kennon, 2018). Veća vrijednost pokazatelja također može biti pokazatelj starosti imovine čija je vrijednost umanjena troškom amortizacije kroz godine (Kolačević, 2005).

Prinos kapitala (eng. *Return on equity*, ROE) zarada je nastala ulaganjem kapitala u poduzeće. Računa se omjerom neto dobiti i kapitala ($ROE = \text{neto dobit} / \text{kapital}$). Vrijednost pokazatelja ukazuje na sposobnost poduzeća da ostvaruje svoj temeljni cilj poslovanja kroz stvaranje dodatne vrijednosti za vlasnika, odnosno da kroz pozitivan poslovni rezultat u kratkom roku vrati vlastita uložena sredstva (Ježovita i Žager, 2014). Veća vrijednost pokazatelja označava brži povrat uložених sredstava.

Dok prinos imovine prikazuje sposobnost poduzeća da ostvari povrat na ukupne izvore financiranja, prinos kapitala prikazuje sposobnost poduzeća da ostvari povrat na vlastite izvore financiranja (Ježovita i Žager, 2014). Iz navedenog proizlazi da prinos na imovinu (ROA) i prinos na kapital (ROE) mogu poprimiti slične vrijednosti ako poduzeće ne koristi tuđe izvore financiranja, odnosno ako poduzeće nema dugove.

Problem izračuna prinosa na imovinu (ROA) i prinosa na kapital (ROE) pojavljuje se kod poduzeća kod kojih je vrijednost imovine i kapitala minimalna. Tada vrijednosti pokazatelja poprimaju visoke vrijednosti koje ne moraju biti pokazatelj učinkovitog poslovanja već se treba napraviti usporedba sa sličnim poduzećima u industriji, odnosno djelatnosti ili upotrijebiti drugi pokazatelji kako bi se dobila stvarna slika poslovanja.

Analiza učinkovitosti poslovanja kod poduzeća gdje vrijednosti prinosa na imovinu (ROA) ili kapitala (ROE) poprimaju negativne vrijednosti nema smisla jer označava da poduzeća ne mogu poslovati s dobitkom, odnosno označava kako poduzeće nema adekvatnu strukturu kapitala (Ježovita i Žager, 2014).

Pokazatelji profitabilnosti jedna su od najvažnijih mjera uspješnosti poslovanja poduzeća pa je utjecaj PDV-a na profitabilnost koji se u ovom radu analizira važno stručno pitanje.

1.7. Pregled istraživanja

Prema jednom novijem stranom istraživanju povezanosti između stope PDV-a te likvidnosti i profitabilnosti, dokazan je negativan utjecaj stope PDV-a na upravljanje imovinom i zaduženosti (Varedi i Ebrahimi, 2015). Domaća istraživanja o učincima PDV-a na financijske pokazatelje i poslovanje poduzeća razmjerno su malobrojna, osobito u ugostiteljskoj branši. Dva nedavna istraživanja bavila su se povezanošću stope PDV-a i likvidnosti. Jedno od njih ustanovilo je negativan odnos između promjene opće stope PDV-a i pojedinih pokazatelja likvidnosti, osobito u skupini bankrotiranih poduzeća (Bubić i dr., 2016), a drugo koje se bavilo učincima smanjenja stope PDV-a na likvidnost malih i srednjih ugostiteljskih subjekata, potvrdilo je pozitivne učinke snižene stope PDV-a na više indikatora likvidnosti (Klarić Pisačić i Mladineo, 2017).

Stavovi hrvatskih poreznih stručnjaka o sniženim stopama nisu jednoznačni. Pojedini stručnjaci naglašavaju prednosti više stopa, dok drugi elaboriraju teorijsku neutemeljenost i neosnovanost praktične primjene više stopa PDV-a (Kuliš, 2007a). U novije vrijeme, intenzivirale su se rasprave o tome treba li u Republici Hrvatskoj primjenjivati sniženu ili punu stopu PDV-a na ugostiteljske usluge, referirajući se kako na iskustva (kakvi su bili učinci njenog prethodnog snižavanja), tako i na očekivane učinke, s dva aspekta: kako bi se povećanje stope PDV-a moglo odraziti na ugostiteljsku djelatnost i turistički sektor, a kako na državni proračun i gospodarstvo u cjelini.

Obrazlažući poreznu reformu, Ministarstvo financija zauzelo je stajalište da postoji prevelik broj poreznih olakšica, oslobođenja, izuzeća (prema izvješćima EK, MMF-a i dubinskoj analizi poreznih rashoda). Obrazloženje za povećanu stopu PDV-a u ugostiteljskoj djelatnosti je da su kriteriji za određivanje dobara i usluga koje ulaze u primjenu snižene stope bili nejasni, s vrlo upitnim efektima, te da je općenito veliko odstupanje između opće i sniženih stopa (Marić, 2016).

Pojedine analize upozoravaju na to da je upravo uvođenje sniženih stopa za ugostiteljske usluge i druge promete dobrima i uslugama iz 2012. i 2013. godine narušilo efikasnost PDV-a, što onda zahtijeva njihovo kompenziranje kroz rast kako sniženih tako i standardnih poreznih stopa, a ujedno se upozorava i na narušavanje načela neutralnosti PDV-a, odnosno uvođenje nejednakosti u poslovanje. Smatra se da se ukidanjem snižene stope za ugostiteljske usluge otvara prostor za buduće snižavanje standardne stope, pogotovo u situaciji oporavka i rasta osobne potrošnje (Šimović i Deskar-Škrbić, 2016). U isto vrijeme, jedno istraživanje na primjeru 10

zemalja, među kojima i Hrvatske, o utjecaju smanjene stope PDV-a na restorane (Ministry of Finance, the Economy and Investment Malta, 2009) pokazalo je da smanjenje stope PDV-a u turizmu ima pozitivne utjecaje na cijelo gospodarstvo, gdje smanjenje poreznog opterećenja na turizam generira stopu rasta BDP-a između 0.2 i 0.6 postotnih jedinica, te da su koristi od smanjenog poreznog opterećenja turizma veće od oportunitetnih troškova izgubljenih prihoda u proračunu.

Brojna su i upozorenja na veliku opasnost od preusmjeravanja gostiju na povoljnije konkurentske destinacije, u slučaju mogućeg povećanja cijena smještaja i ugostiteljskih usluga, kao rezultat povećanog poreza. Pojedini autori govore o hrvatskoj „nedorečenoj politici razvoja turizma i hotelijerstva“ smatrajući da su mjere u razdoblju od 2001. do 2013. godine u Hrvatskoj bile manje poticajne za konkurentnost i ekonomski položaj hotelskih poduzeća, nego u izabranim konkurentnim zemljama (Perić i dr., 2014). Čak je i stopa PDV-a od 10%, uvedena 2013. godine, od strane pojedinih stručnjaka ocjenjivana nedovoljno konkurentnom, pogotovo jer se odnosi samo na dio ugostiteljskih usluga (Bračić i dr., 2012), a mnoge konkurentske zemlje imaju nižu stopu. I u samoj Strategiji razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. (2013) ocijenjeno je da je fiskalno opterećenje dodane vrijednosti, kao i ukupno fiskalno i parafiskalno opterećenje turističke aktivnosti, veće nego u zemljama relevantnog konkurentskog kruga, zbog čega je najavljena mogućnost daljnjeg smanjenja fiskalne presije, premda je tada na snazi bila snižena stopa PDV-a od 10%, obuhvaćajući i usluge smještaja i ugostiteljske usluge pripremanja te usluživanja hrane i pića.

Predstavnici ugostiteljskih subjekata u svojim istupima i objavljenim analizama (Koordinacija ugostitelja Primorsko-goranske županije, 2016) upozoravaju da će nova stopa PDV-a negativno utjecati na razinu njihove ekonomske aktivnosti (dovesti do povećanja cijena, smanjenja potražnje, pada investicija, pada zaposlenosti, sniženja plaća, gubitka kvalitetnog kadra, guranja u „sivu zonu“), što će štetiti turizmu u cjelini.

Svjesni da je istraživanje učinaka promjene stope PDV-a iznimno kompleksno istraživačko pitanje (Bubić i dr., 2016), budući da je promjena stope PDV-a jedna od determinanti koju je teško kao nezavisnu varijablu izolirati od ostalih utjecajnih čimbenika i njihovih složenih međudnosa, ovaj rad se bavi pitanjem odnosa između promjena u stopama PDV-a i profitabilnosti ugostiteljskih subjekata, kao osobito važnog indikatora njihove financijske uspješnosti.

2. CILJ I HIPOTEZE RADA

2.1. Cilj rada

Analizirajući razdoblje kada je stopa PDV-a bila snižena s 25% u 2012. na 10% u 2013. godini, odnosno na 13% u 2014. godini, cilj je ovog rada ispitati je li snižavanje stope PDV-a u navedenom razdoblju bilo praćeno porastom izabranih pokazatelja profitabilnosti ROA i ROE kod subjekata u ugostiteljskoj djelatnosti, kako bi se mogli pretpostaviti i analizirati učinci aktualnog povećanja promjene stope PDV-a s 13% na 25% (uvedenog 1. siječnja 2017. godine) na njihovu buduću profitabilnost.

Očekuje se da bi se utjecaj smanjenja/povećanja stope PDV-a mogao vidjeti kroz navedene pokazatelje profitabilnosti jer, uz nepromijenjene druge uvjete i okolnosti, povećanje stope PDV-a može dovesti do porasta cijena, pada potražnje i smanjenja prihoda, te posljedično manjih mogućnosti investiranja i zapošljavanja, a na razini ukupne industrije, i do smanjenja konkurentnosti.

2.2. Hipoteze rada

U skladu s navedenim ciljem rada, pretpostavljeno je da postoje statistički značajne razlike za izabrane pokazatelje profitabilnosti ROA i ROE između 2012. (stopa PDV-a 25%), 2013. (stopa PDV-a 10%) i 2014. godine (stopa PDV-a 13%), kao i da je smjer tih razlika takav da odražava veću profitabilnost uz nižu stopu PDV-a.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

3.1. Uzorak

Populaciju u istraživanju čine mali i srednji poduzetnici – ugostiteljski subjekti u kategoriji NKD 56 (56.10, 56.21, 56.29, 56.30) – Djelatnost pripreme i usluživanja hrane i pića, koji posluju/imaju sjedište u jednoj od osam turistički najrazvijenijih županija, uključujući sedam „jadranskih“ (Dubrovačko-neretvanska, Splitsko-dalmatinska, Šibensko-kninska, Zadarska, Ličko-senjska, Primorsko-goranska i Istarska županija) te Grad Zagreb. Za populaciju istraživanja izabrani su subjekti s preko 5,2 milijuna kuna ukupnih prihoda, koji su obveznici javne objave. Granica od 5,2 milijuna kuna prihoda je prema Zakonu o računovodstvu („Narodne novine“, 78/15, 134/15, 120/16) jedan od tri zakonska kriterija razvrstavanja poduzetnika u mikro poduzetnike, a taj je kriterij izabran kako bi se istraživanje suzilo na male, eventualno srednje i velike subjekte, izostavljajući mikro subjekte, ne samo zbog nižih prihoda nego i jer se kod njih može očekivati veći utjecaj nesistematskih varijabilnih faktora na rezultate poslovanja. Kategorija NKD 55 (hoteli i drugi pružatelji smještaja) nije uključena u istraživanje utjecaja smanjene (povećane) stope PDV-a jer se najnovija promjena stope PDV-a odnosi samo na dio njihovih usluga (usluge restorana i barova, dok je usluga polupansiona i pansiona ostala pod sniženom stopom).

U 2015. godini je, prema podacima FINA-e, u kategoriji NKD 56 poslovalo 5.732 poduzetnika, od čega čak njih 82,4% u odabranih osam županija, ali slijedom gore navedenih kriterija, u populaciju je ušlo 178 subjekata. Kombinacijom stratificiranog i slučajnog uzorkovanja oformljen je uzorak od 70 ugostiteljskih subjekata (blizu 40% populacije), tako što je, da bi isti bio reprezentativan, iz svake od županija u uzorak uzet određeni broj subjekata, proporcionalno udjelu ugostiteljskih subjekata u županiji, s tim da su iz svake županije subjekti izabrani po zakonu slučaja.

3.2. Varijable

Varijable u ovom istraživanju čine indikatori profitabilnosti ugostiteljskih subjekata izračunati na temelju podataka iz njihovih financijskih izvještaja, i to prinos od imovine (ROA) i prinos kapitala (ROE) u tri razdoblja: za 2012., 2013. i 2014. godinu.

3.3. Obrada podataka

Za utvrđivanje statističke značajnosti razlika u prosječnim vrijednostima profitabilnosti u 2012., 2013. i 2014. godini, provedena je ANOVA ponovljenih mjerenja za svaki od izabranih pokazatelja profitabilnosti (ROA, ROE), s tim da su iz obrade izostavljene negativne vrijednosti. Podaci su obrađeni statističkim programom SPSS 24.

4. REZULTATI I RASPRAVA

Kao što je vidljivo u Tablici 1, deskriptivni podaci za indikatore profitabilnosti ROA i ROE pokazuju očekivani i dosljedan obrazac, budući da je svaki od promatranih indikatora ostvario najveću prosječnu vrijednost u 2013. godini, kada je stopa PDV bila snižena na 10%: $M = 22.021$ (ROA), $M = 56.060$ (ROE). Prosječne vrijednosti u 2014. godini kada je stopa PDV-a bila 13% za oba su indikatora bile niže: $M = 15.104$ (ROA), $M = 40.830$ (ROE), a najniže prosječne vrijednosti bile su u 2012. godini kada je stopa PDV-a bila 25%: $M = 3.879$ (ROA), $M = 36.760$ (ROE).

Tablica 1. Pokazatelji profitabilnosti u 2012., 2013. i 2014. godini - deskriptivni podaci

Indikatori	N	Min	Max	M	SD
ROA12	68	-84.960	68.831	3.879	24.639
ROA13	68	-56.937	95.425	22.021	26.020
ROA14	70	-32.696	69.584	15.104	18.909
ROE12	47	-12.340	99.211	36.780	34.897
ROE13	50	-13.146	99.389	56.060	35.728
ROE14	52	.022	98.200	40.830	28.741

Rezultati testiranja statističke značajnost razlika između aritmetičkih sredina prikazanih u Tablici 1 prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2. Značajnost razlika u prosječnim vrijednostima pokazatelja profitabilnosti za 2012., 2013. i 2014. godinu - ANOVA ponovljenih mjerenja

Indikatori	Wilks' Lambda	F	P	η^2	Razlike	ΔM	p
ROA	.708	13.394	.000	.292	ROA12 – ROA13	-17.791	.000
					ROA12 – ROA14	-10.681	.009
					ROA13 – ROA14	7.110	.024
ROE	.661	10.243	.000	.339	ROE12 – ROE13	-16.284	.080
					ROE12 – ROE14	.082	1.000
					ROE13 – ROE14	16.366	.000

Provedena ANOVA ponovljenih mjerenja potvrdila je statističku značajnost razlika kod oba indikatora profitabilnosti. Za ROA, ova vrsta ANOVA-e dala je sljedeće rezultate: Wilks' Lambda = .708, $F(2, 65) = 13.394$, $p < .001$, $\eta^2 = .292$, a za ROE, outputi ANOVA-e su sljedeći: Wilks' Lambda = .661, $F(2, 40) = 10.243$, $p < .001$, $\eta^2 = .339$. Veličine učinka u Tablici 2, prema Cohenovoj klasifikaciji (1988, prema Becker, 2000) spadaju u kategoriju velikih (prema Cohenu, male veličine učinka su od oko .01, efekti srednje veličine su oko .06, a veliki su u vrijednosti .14 i većoj); time su dobivene značajnosti razlika i praktički značajne.

Kao post hoc test, upotrijebljen je LSD test kako bi se analizirala statistička značajnost razlika za svaki par aritmetičkih sredina (2012., 2013. i 2014. godina) za svaki od korištenih pokazatelja profitabilnosti (ROA, ROE).

Za ROA, sve su razlike bile statistički značajne i to: $\Delta M = -17.791$, $p < .001$ (što znači da je ROA12 statistički značajno niža od ROA13), $\Delta M = -10.681$, $p < .01$ (ROA12 je značajno niža od ROA14), te $\Delta M = 7.110$, $p < .05$ (ROA13 je značajno viša od ROA14). Zaključak je da je ROA u 2013. (uz PDV od 10%) imala najvišu (prosječnu) vrijednost, ROA u 2014. (uz PDV od 13%) bila je značajno niža; međutim, bila je značajno viša od (prosječne) vrijednosti ROA u 2012. godini (kada je stopa PDV-a bila 25%).

Za razliku od toga, kod ROE je potvrđena samo jedna statistički značajna razlika. Ta je razlika dobivena za prosječne vrijednosti ROE u 2013. i 2014. godini: $\Delta M = 16.366$, $p < .001$. Dakle, u 2013. (uz PDV od 10%) vrijednosti ROE bile su u prosjeku značajno više, u usporedbi s 2014. godinom (kada je stopa PDV-a narasla na 13%).

Prema podacima u tablicama 1 i 2, činjenica je da je pad stope PDV s 25% na 10% u 2013. godini odnosno na 13% u 2014. godini praćen statistički značajnim porastom prosječne vrijednosti ROA, koja je u 2013. godini porasla za preko 4,5 puta, a u 2014. je, premda značajno niža nego u prethodnoj godini, još uvijek za blizu 3 puta veća nego u 2012. godini, i te su razlike također značajne. Može se konstatirati da je riječ o nominalno velikom porastu prosječnih vrijednosti pokazatelja profitabilnosti, u situaciji snižavanja stope PDV-a.

Iako je za ROE mjerenu u tri uzastopne godine jedina statistički značajna razlika između uspoređivanih parova potvrđena kad je posrijedi pad vrijednosti ROE u situaciji porasta stope PDV-a u 2014. u odnosu na 2013. godinu (s 10% na 13%), i tu se može primijetiti da deskriptivni podaci slijede obrazac porasta profitabilnosti s padom stope PDV-a (i obrnuto), pa su prosječne vrijednosti za preko 0,5 puta veće u 2013. godini (uz stopu PDV-a od 10%) nego u 2012. (uz PDV od 25%).

Premda je u razdoblju 2012. – 2014. godine i niz drugih faktora osim promjene stope PDV-a mogao utjecati na promijenjene pokazatelje profitabilnosti, navedene rezultate, uz dužne metodološke ograde, valja razmotriti u svjetlu aktualne porezne reforme kojom je od 1. siječnja 2017. godine stopa PDV-a za ugostiteljsku djelatnost “doživjela” isti takav obrat, samo obrnutog smjera, time što je stopa PDV-a naglo povećana, s 13 na 25%.

Nalazi o smanjenju profitabilnosti u situaciji povišenja stope PDV-a u neskladu su intencijom Strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine kojom je planirano povećanje profitabilnosti ugostiteljstva na osnovi osiguranja preferencijalnog statusa oporezivanja dodane vrijednosti usluga smještaja, hrane i pića, a u vezi s investicijskim okruženjem koje se želi uspostaviti. Najnovija domaća analiza (HD Consulting, 2018) ocjenjuje da su uvođenjem više stope PDV-a na ugostiteljske usluge od 1. siječnja 2017. mogući tek manji pozitivni fiskalni učinci na kratki rok, koji se iz godine u godinu smanjuju, dok istodobno prognozira da će povećana stopa PDV-a na ugostiteljske usluge pogoršati cjenovnu konkurentnost turizma i ugostiteljstva u Hrvatskoj, po kojoj je Hrvatska već razmjerno loše plasirana. Njome se preporučuje poticanje investicijske ekspanzije upravo u sadašnjem trenutku, kada je atraktivnost Hrvatske za investicije osnažena povoljnim eksternim čimbenicima.

Uz sve navedeno, nesporna je važnost stabilnosti poreznog sustava. Uz već spomenute značajne posljedice na likvidnost (Klarić Pisačić i Mladineo, 2017), te ovim radom ustanovljene značajne posljedice u pogledu profitabilnosti ugostiteljskih subjekata, opravdano je zapitati se ugrožavaju li i koliko nagle i učestale promjene stope PDV-a kakve se u Hrvatskoj zadnjih godina (pre)često događaju stabilnost poreznih instrumenata i uvjeta poslovanja, investicijsku klimu i konkurentnost ugostiteljske djelatnosti.

5. ZAKLJUČAK

Utvrđene su statistički značajne razlike u prosječnim pokazateljima profitabilnosti u usporednim godištim 2012. – 2013. godine (ROA), 2012. – 2014. godine (ROA) i 2013. – 2014. godine (ROA, ROE). Smjer tih razlika, i za statistički značajne razlike i za razlike kod kojih značajnost nije potvrđena, vrlo dosljedno upućuje da je razdoblje primjene više stope PDV-a (25% u 2012. godini) bilo karakterizirano nižom razinom profitabilnosti ugostiteljskih subjekata i obrnuto, da su razdoblja povoljnije stope PDV-a (10% u 2013. i 13% u 2014. godini) bila karakterizirana višom razinom profitabilnosti. Time su u dobroj mjeri potvrđene hipoteze ovog rada.

Utvrđene statistički značajne razlike bile su i nominalno velike, osobito za ROA gdje su niže stope PDV-a bile praćene višestruko većim prosječnim vrijednostima prinosa na imovinu, a ni za ROE razlike koje su se dobile nisu zanemarive.

Nakon što je 1. siječnja 2017. godine stupila na snagu promjena stope PDV-a za ugostiteljsku djelatnost (hranu i piće) kojom se porezno opterećenje ponovno okreće u suprotnom smjeru (s 13 na 25%), naglasak ne bi smio biti samo na pitanju ostvaruje li se željeni rast proračunskih prihoda od PDV-a u državnom proračunu, nego smo smatrali potrebnim ukazati na potrebu praćenja financijskih indikatora i drugih pokazatelja uspješnosti poslovanja ugostiteljskih subjekata, na koje se odnosi navedena mjera, koja je dio aktualne porezne reforme.

Nalaz ovog rada o pozitivnom utjecaju smanjene stope PDV-a na profitabilnost ugostiteljskih subjekata u razdoblju 2012. – 2014. godine (odnosno o mogućem negativnom utjecaju povećane stope PDV-a od 2017. godine nadalje), bez obzira na spomenuta metodološka ograničenja, može biti poticaj za daljnje praćenje i istraživanja ove problematike. Premda su, paralelno sa sniženjem stope PDV-a, na profitabilnost mogli djelovati i brojne drugi razlozi (pozitivne okolnosti, kao što je postupni oporavak gospodarstva, rast osobne potrošnje, porast inozemnih dolazaka itd., ali i pojedini negativni razlozi), nameće se zaključak da bi porezna politika trebala voditi više računa o poreznoj stabilnosti, ali i o preduvjetima konkurentnosti i održivog poduzetništva hrvatskih malih i srednjih ugostiteljskih subjekata.

VAT RATE CHANGES AND PROFITABILITY INDICATORS IN HOSPITALITY AND CATERING INDUSTRY

Marica Klarić Pisačić, MA in Economics, Croatian Employment Service, Regional Office

Split, Bihaćka 2c, 21000 Split, Croatia

Telephone: +385 21 310 582, e-mail: maricaklaric@yahoo.com

Narcisa Manojlović, MSc, Ministry of Demography, Family, Youth and Social Policy

Trg Nevenke Topalušić 1, 10000 Zagreb, Croatia

Telephone: +385 1 555 7197, e-mail: narcisa.manojlovic@zg.t-com.hr

Matija Pisačić, MA in Economics, Ministry of Finance, Customs Administration Split

Zrinsko Frankopanska 60, 21000 Split, Croatia

Telephone: +385 21 342 158, e-mail: mpisacic@gmail.com

ABSTRACT

Since January 1, 2017, through the latest amendments of VAT Act within a tax reform, the value added tax (VAT) rate has been increased from 13% to 25% in the hospitality and catering industry, in part related to food and beverage preparation and service in hospitality and catering facilities. The arguments by the Ministry of Finance and some experts are that the previous reduced rate for various reasons failed to achieve the expected effects in this industry, and undermined tax revenues. Part of the professional community, and the population of hospitality and catering providers, is opposed to the increase of the VAT rate giving a number of arguments why selective rates are justified in many European, especially competitive, tourism-oriented countries. They warn of endangering entrepreneurial activities in hospitality and catering industry and consequently closure of some entities, reduced investments and layoffs, while tax system should provide a stable environment and sustainable entrepreneurship. Consideration of effects of recently increased VAT rate is time consuming, so in this paper we analyzed the reversed situation based on past tax changes, when the VAT rate was reduced from 25% (2012) to 10% (2013), or to 13% (2014). Using a representative sample of small and medium enterprises – hospitality and catering entities, public disclosure obligators within NACE 56, we analyzed if reduced VAT rate in above mentioned period was accompanied by increase of selected profitability indicators. Using t-test, statistically significant differences were identified in specific average profitability indicators for comparative pairs: 2012 - 2013 and 2012- 2014. Although many reasons other than reduced VAT rate could have also affected the results (gradual recovery of economy, growth in personal consumption, foreign tourist arrivals increase, etc.), findings indicate that reduced VAT rate was accompanied by higher profitability.

Keywords: value-added tax; reduced rate; hospitality and catering industry; profitability

LITERATURA

1. Ashurst (2013). *Overview of the main Spanish tax reforms that affect the liquidity of corporate taxpayers*. Madrid : Ashurst. Preuzeto s https://www.ashurst.com/doc.aspx?id_Content=9929 (18.3.2017.)
2. Becker, L. A. (2000). *Effect Size (ES)*. Dostupno na: <https://www.uv.es/~friasnav/EffectSizeBecker.pdf>, pristupljeno: 25.11.2017.
3. Belak, V. (2014). *Analiza poslovne uspješnosti*. Zagreb : RRIf plus d.o.o.
4. Bratić, V., Bejaković, P. i Devčić, A. (2012). Tax system as a factor of tourism competitiveness: The case of Croatia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 44, 250-257.
5. Bubić, J., Mladineo, L. i Šušak, T. (2016). VAT rate change and its impact on liquidity. *Management: Journal of Contemporary Management Issues*, 21(Special issue), 151-166.
6. European Commission (2017). *VAT rates applied in the Member States of the European Union: Situation at 1st January 2017*. Taxud. C.1. (2017) – EN. Preuzeto s http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf (27.2.2017.)
7. Financijska agencija. *Registar godišnjih financijskih izvještaja - javna objava za razdoblje 2012.-2015*. Preuzeto s <http://rgfi.fina.hr/JavnaObjava-web/jsp/prijavaKorisnika.jsp> (1.-15.3. 2017.)
8. HD Consulting (2018). *Analiza utjecaja stope PDV-a na konkurentnost organiziranog smještaja i ugostiteljstva u Hrvatskoj*. Hrvatska gospodarska komora. Preuzeto s http://hrturizam.hr/wp-content/uploads/2018/02/HGK_Analiza-PDV-smjestaj-ugostiteljstvo.pdf (12.4.2018.)
9. Jelčić, B. i Bejaković, P. (2012). *Razvoj i perspektive oporezivanja u Hrvatskoj*. Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
10. Ježovita, A. i Žager, L. (2014). Ocjena zaduženosti poduzeća pokazateljima profitabilnosti. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 12(1), 1-22.
11. Kennon, J. (2018) *How to Calculate Return on Assets (ROA)*. Preuzeto s <https://www.thebalance.com/return-on-assets-roa-357592> (19.2.2018.)
12. Klarić Pisačić, M. i Mladineo, L. (2017) Changes in VAT Rate and Liquidity Indicators in Hospitality and Catering Industry. *Conference Proceedings of the 8th International Scientific Conference "Future World by 2050"*, 1st-3rd June 2017, Pula, Croatia, str. 255-273.
13. Kolačević, S. (2005). Učinci procjene dugotrajne materijalne imovine i promjena vrijednosti iskazanih u financijskim izvješćima. *Ekonomski pregled*, 56 (1-2) 60-78
14. Koordinacija ugostitelja Primorsko-goranske županije (2016). *Kritički osvrt na promjenu stope PDV-a u ugostiteljstvu najavljenju za 01.01.2017. godine*. Preuzeto s <http://www.barmen.hr/wp/wp-content/uploads/2016/11/KRITIČKI-OSVRT-NA-PROMJENU-STOPE-PDV-v5.pdf> (29.12.2016.)
15. Kuliš, D. (2007a). Oporezivanje potrošnje: porez na dodanu vrijednost i trošarine. *Newsletter Instituta za javne financije br. 33 (XI 2007.)*. Preuzeto s <http://www.ijf.hr/newsletter/33.pdf> (27.1.2017.)

16. Kuliš, D. (2007b). Oporezivanje potrošnje, nasljedstva i darova. U: Ott, K. (ur.), *Javne financije u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Institut za javne financije, str. 25 – 34. Preuzeto s <http://www.ijf.hr/rosen/rosenic/rosenic.pdf>] (27.1.2017.)
17. Marić, Z. (2016), *Reforma poreznog sustava* (ppt). Zagreb: Ministarstvo financija, listopad 2016. Preuzeto s <https://vlada.gov.hr/reforma-poreznog-sustava/19948> (15.3.2017.)
18. Milković, I. (2012): *Analiza utjecaja upravljanja obrtnim kapitalom na likvidnost i profitabilnost poslovanja* (M.S. Thesis). Split : Ekonomski fakultet.
19. Ministarstvo financija. *Godišnje izvješće 2010., Godišnje izvješće 2011., Godišnje izvješće 2012., Godišnje izvješće 2013., Godišnje izvješće 2014., Godišnje izvješće 2015.* Preuzeto s <http://www.mfin.hr/hr/godisnjaci-ministarstva> (25.11.2017.)
20. Ministry of Finance, the Economy and Investment, Economic Policy Division, Malta (2009). *The Impact of a Reduced Rate of VAT on Restaurants*. Preuzeto s <https://mfin.gov.mt/en/The-Budget/Documents/The%20Budget%202010/The%20Impact%20of%20a%20reduced%20rate%20of%20VAT%20on%20restaurants%202009.pdf> (15.4.2018.)
21. Narodne novine (1995). *Zakon o porezu na dodanu vrijednost*. Narodne novine d.d., 47/95., 106/96., 164/98., 105/99., 54/00., 73/00., 127/00., 48/04., 82/04., 90/05., 76/07., 87/09., 94/09., 22/12. et 136/12.
22. Narodne novine (2013). *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine*. Narodne novine d.d., 55/13.
23. Narodne novine (2013). *Zakon o porezu na dodanu vrijednost*. Narodne novine d.d. 73/13., 99/13., 148/13., 153/13., 143/14. et 115/16.
24. Narodne novine (2015). *Zakon o računovodstvu*. Narodne novine d.d., 78/15, 134/15 et 120/16.
25. Narodne novine (2015). *Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti*. Narodne novine d.d., 85/15. et 121/16.
26. Perić, J., Blažević, B. i Dragičević, D. (2014). Utjecaj mjera ekonomske politike na ekonomski položaj i konkurentnost hotelskih poduzeća. *Ekonomski pregled*. 65 (5) 416-452
27. Šarlija, N. (2009). Financijska kontrola. U: *Analiza poslovanja poduzeća (lectures)*. Osijek: Ekonomski fakultet. Preuzeto s https://www.mathos.unios.hr/analizapp/Files/Financijska_analiza.doc.pdf (21.3.2017.)
28. Šimović, H. i Deskar-Škrbić, M. (2016). Efficiency of value added tax in Croatia. *Ekonomija/Economics*, 22(2), 409-426.
29. Varedi, S. S. i Ebrahimi, H. (2015). The examination of the effect of value added tax on financial ratios of companies operating in Tehran Stock Exchange. *Australian Journal of International Social Research*, 1(3), 116-127.
30. Vukoja, B. (2009). Primjena analize financijskih izvješća pomoću ključnih financijskih pokazatelja kao temelj donošenja poslovnih odluka. *International Conference SME*, Zenica 2009. Preuzeto s <http://www.revident.ba/public/files/primjena-analize-financijskih-izvjestaja-pomocu-kljucnih-financijskih-pokazatelja.pdf> (24.3.2017.)
31. Žager, L., Žager, K., Mamić Sačer, I. i Sever, S. (2008). *Analiza financijskih izvještaja*. Zagreb: Masmedia.